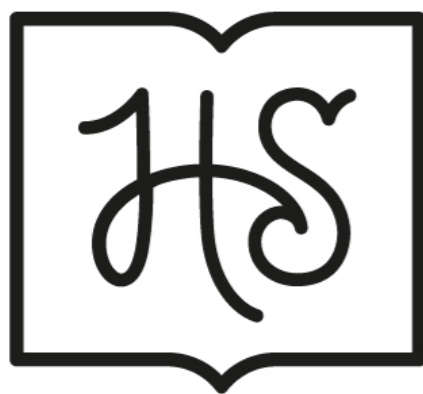

HISTORIA SCHOLASTICA

2/2020

Ročník / Volume 6

Praha / Prague 2020

Historia scholastica

Č. / No. 2/2020

Roč. / Vol. 6

Redakční rada / Editorial Board

Vedoucí redaktor / Editor-in-chief: doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D. (Technická univerzita v Liberci)

Zástupce vedoucího redaktora / Deputy Editor: PhDr. Markéta Pánková (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze)

Prof. PhDr. Martin Holý, Ph.D. (Historický ústav Akademie věd ČR)

Doc. PhDr. Dana Kasperová, Ph.D. (Technická univerzita v Liberci)

Prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc. (Univerzita Pardubice)

Prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc. (Univerzita Pardubice)

Doc. Mgr. Jaroslav Šebek, Ph.D. (Univerzita Karlova v Praze a Akademie věd ČR)

Mgr. Magdaléna Šustová (Muzeum hlavního města Prahy)

Doc. PhDr. Růžena Váňová, CSc. (Filosofická fakulta University Karlovy v Praze)

Mezinárodní redakční rada / International Editorial Board

Dr. Marta Brunelli, Ph.D. (University of Macerata)

Prof. Dr. Marcelo Caruso (Humboldt Universität Berlin)

Prof. Dr. Lucien Criblez (Universität Zürich)

Prof. Andreas Fritsch (Deutsche Comenius Gesellschaft)

Prof. Dr. Gerald Grimm (Universität Klagenfurt)

Prof. Dr. Andreas Hoffmann-Ocon (Pädagogische Hochschule Zürich)

Prof. PhDr. Blanka Kudláčková, Ph.D. (Trnavská univerzita v Trnavě)

Prof. Dr. Eva Matthes (Universität Augsburg)

Prof. Dr. András Németh (Eötvös Loránd Tudományegyetem Budapest)

Prof. Dr. Jürgen Oelkers (Emeritus Professor Universität Zürich)

Prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc., dr.h.c. (Historický ústav Akademie věd ČR)

Prof. Dr. Simonetta Polenghi, Ph.D. (Università Cattolica del Sacro Cuore Milano)

Prof. Dr. Edvard Protner (Univerza v Mariboru)

Prof. Dr. Dr.h.c. Ehrenhard Skiera (Univ. Prof. a.D. Europa-Universität Flensburg)

Výkonná redaktorka / Executive Editor:

Mgr. Lucie Krausová (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze)

Vydavatelé / Publishers:

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského

Valdštejnská 20, 118 00 Praha 1, www.npmk.cz

IČ 61387169

Technická univerzita v Liberci

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Studentská 1402/2, 461 17 Liberec 1, www.tul.cz

IČ 46747885

ISSN 2336-680X

Časopis **Historia scholastica** je vydáván dvakrát ročně. Toto číslo bylo publikováno v prosinci roku 2020.

Časopis **Historia scholastica** je zařazen do mezinárodních vědeckých databází Ulrich's Periodicals Directory, EBSCO a ERIH Plus.

Matyášová, Alena – Vávrová, Michaela, 2020. *Vzácné školní obrazy VII., Zvířata, část B*. Praha: Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, 87 s.

ISBN 978-80-86935-49-2.

Marcela SUCHOMELOVÁ^a

^aNárodní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, Praha, Česká republika

Od roku 2010 vydalo Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze (dále jen NPMK) již sedmý svazek ediční řady *Vzácné školní obrazy* a zároveň druhou část (část B) didaktických obrazových pomůcek s tématem fauny. V předchozím, šestém svazku (VI. – část A) byla představena jedna z nejvýznamnějších historických muzejních sbírek zoologických školních obrazů, *Obrazy k názornému vyučování*, z počínů nakladatelské spolupráce českého lékaře, badatele a známého učitele Karla S. Amerlinga s litografem Františkem X. Liebischem mezi lety 1851 až 1865. Druhou rovnocennou částí šestého svazku je pak odkaz didaktického projektu *Světlozor pro školu a dům* s poznámkami a texty od školního inspektora a profesora Pavla Jehličky, tedy osmidílný obrazový atlas vydávaný v nakladatelském domě a knihkupectví Ignáce Leopolda Kobera a následně v režii jeho syna Karla B. Kobera, především z dílů III. až V., vycházející postupně mezi lety 1870 a 1878, resp. až do roku 1886.

Album zvířat jako navazující součást obrazové edice pak v nové, v pořadí sedmé publikaci pokračuje v úsilí zpřístupnit široké veřejnosti alespoň část z bohatých sbírek, potažmo jednotlivých jejich podsbírek, jedinečné paměťové instituce historickopedagogického zaměření, a současně usiluje cíleně poukázat na své polyhistorické spektrum obrazových pomůcek. Nejedna tabulka či „obraz“, více již budící retro vzpomínky na dlouhou etapu vývoje školních pomůcek, které jsou v podstatě až nyní nahrazovány jinými médii, jako i jinými nástroji vizuálních didaktik, nás odkazují na imperativ názorného zobrazení ve výuce pro snazší vnímání informací, především na odkaz Jana Amose Komenského. Jeho *Svět v obrazech*, a to od svého prvního vydání v Norimberku v roce 1658, posloužil i v mnoha následných a upravovaných vydáních jako vzor pro podobné publikace, či první didaktika v osmnáctém a devatenáctém století.

Vizualita pracuje s primárním cílem – většina informací, které náš mozek zpracovává, jsou právě informace obrazové. Pro všechny stupně vzdělávacího systému je dostupnost všech možných didaktických pomůcek vizuálního charakteru tedy rovněž prioritní. „Dlouhé“ 19. století i století minulé si bylo vědomo tohoto závazku, jako i jasného cíleného nástroje obrazového média v pedagogice. Proto i sbírka školních obrazů NPMK, nyní z valné většiny

i zpracovaná do Centrální evidence sbírek (CES), především za dlouholeté odborné péče její kurátorky Aleny Matyášové doznala výrazných i nových akvizic a všeobecné popularity.

Stav mnohých sbírkových předmětů je však neutěšený a odpovídá častým, někdy i nešetřeným používáním ve školách, rovněž také stěhováními či „záchranám“, naštěstí již v minulosti, z nevhodných deponií muzea. Avšak díky finanční podpoře zřizovatele – Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy – se zejména v posledních letech podařilo větší množství sbírek či jednotlivých, a především právě historických a již nenahraditelných archivních obrazových dokumentů i zrestaurovat. Celý fond školních obrazů je již zdigitalizován a badatelé i široká veřejnost mohou plnohodnotně používat tato obrazová data v souladu všeobecné legislativní kompetence institucionálního zpřístupnění.

V publikaci *Zvířata – díl B* se autorský tandem Matyášová–Vávrová zaměřil na známý ediční projekt knihkupce a nakladatele Jana Janského, který byl s oblibou využíván tehdy v celé rakousko-uherské monarchii. Znamý knihkupec si otevřel v červnu 1862 vlastní obchod a nakladatelství v Jindřichově Hradci, později i filiálky v Třeboni (1864), Táboře (1866) a Soběslavi (1868). Získal i mnohá ocenění na profesních či průmyslových výstavách ve Vídni, Paříži, ale například i v australském Melbourne. Své obrazové edice školních pomůcek řadil do tematických celků, a zejména edice *Nástěnné obrazy zoologické* pak zůstávaly v oblibě až do meziválečných 20. a 30. let 20. století i za nového majitele – pražské akciové továrny na učební a lékařské pomůcky Logia.

Většina těchto zoologických barevných litografií s Janského redakční značkou však není autorizována. Jen některé jsou signovány autorskými značkami (iniciálami či signaturními značkami), výjimečně s podpisem K. Wagnera či H. Schmidta. Svou exkluzivitu zde sehrává jasná názornost i v perspektivě naznačeného endemického prostředí zobrazeného zvířete. Zaujme například zobrazení ptactva z různých řádů uprostřed typické české krajiny s architektonickými prvky (odkaz na perspektivní horizont s hradem Trosky v Českém ráji či na horu Říp v Českém středohoří, anebo status lidové architektury hrázdného typu) či vizuální strategie zobrazení „univerzálního“ horského prostředí nebo jen náznak „všeobecného“ krajinného rázu se smíšeným porostem a se zástupci velké rodiny saveců. Afrika je naznačena symbolicky Kilimandžárem a typickou savanou, tropy či subtropy dokonce s náznakem vyobrazení tamějších obyvatel a vždy reprezentující se palmami.

Pro publikaci byly vybrány i vizuální pomůcky až se symbolickou upomínkou na starší modelová zobrazení z dob upravovaných vydání Komenského, s industriální, typickou architekturou z Nizozemí v zobrazení větrných mlýnů u barevné litografie zajíce; nechybí ani u osla, jednoho z nejznámějších školních zoologických závěsných obrazů, ke kterému se vykazovalo svého času ve školních třídách nepozorné či zlobivé žactvo.

Poslední obrazová publikace *Vzácných školních obrazů* si klade především nároky všeobecného a populárně naučného alba s cílem srozumitelného a názorného představení sbírek paměťové instituce s uznávanou expozicí *Tradice a výzvy české vzdělanosti Evropě*.

I tato samotná ediční řada je výzvou – především pro nejširší okruh badatelů. Záměrně používá jen (typo)grafické šablony s převahou samotné vizuality a s všeobecnými statěmi odkazujícími na charakter edice – alba, tj. na zaměření daného dílu i na informace o historické sbírce NPMK, vše ve smyslu představení populárních a nejvyužívanějších školních obrazových pomůcek v uplynulých minulých stoletích.

Nutno zdůraznit, že se jedná o významný heuristický zdroj pro studium dějin českého, jako i celoevropského školství. Nechybějí ani základní, přesto jen výběrové bibliografické odkazy. Bylo by dobré se též v budoucnu u těchto obrazových publikací zaměřit více na jednotlivé příkladové popisy a tyto edice obrazových alb posunout spíše na soupisové sbírkové katalogy – možná i s odkazy na sbírkovou evidenci či s údaji rozměrů jednotlivých obrazových pomůcek, například tak, jak bylo naznačeno již u IV. dílu edice (MATYÁŠOVÁ, Alena, 2015. *Vzácné školní obrazy IV.*, Čtyři roční doby, Praha: Národní pedagogické muzeum a knihovna Jana Amose Komenského. 57 s. ISBN 978-80-86935-28-7). V současné globální popularizaci by jistě prospěla dalším výstupům v této řadě i jakákoli cizojazyčná anotace či resumé se seznamem a popisem jednotlivých obrazů.

Nelze opominout pozitiva časové návaznosti a souslednosti jednotlivých vydaných dílů obrazové edice – pravidelná, téměř každoroční redakce zasluhuje poděkování samotné Aleně Matyášové, která mezi náročnou muzejní katalogizací a inventarizací, jako i neutuchající trpělivou péčí o sbírkový fond, dlouhodobě spolupracuje i s ostatními paměťovými institucemi jako expert školních obrazů na slovo vzatý. Štafetu nyní přebírá historička umění Michaela Vávrová, která slibuje pokračování ediční řady v podobě osmého a devátého dílu, resp. části C a D, tolik rozmanitých a v NPMK nejpočetnějších zoologických školních obrazů.